

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІНДУСТРІАЛЬНИХ
ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ

ТУР ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

УДК 332.142.2

**ПОДОЛАННЯ НЕРІВНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ ТА ДЕПРЕСИВНОГО
СТАНУ ТЕРИТОРІЙ НА ОСНОВІ РЕФОРМУВАННЯ ЇХ
АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Науково-дослідному центрі індустріальних проблем розвитку НАН України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Красноносова Олена Миколаївна,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем
розвитку НАН України, старший науковий співробітник
відділу проблем розвитку
регіональної економіки

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Васильєв Олексій Вікторович,
Харківський національний університет міського
господарства ім. О.М. Бекетова,
професор кафедри економіки підприємств міського
господарства

кандидат економічних наук
Крупа Олеся Миронівна,
Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу,
доцент кафедри фінансів

Захист відбудеться «26» червня 2015 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 64.251.01, у Науково-дослідному центрі індустріальних проблем розвитку НАН України за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 5, Держпром, 7-й під'їзд, 8 поверх.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 5, Держпром, 7-й під'їзд, 8 поверх.

Автореферат розісланий «26» травня 2015 р.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

М.С. Дороніна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний курс України на євроінтеграцію вимагає визначення шляхів оптимального поєднання загальнодержавної та регіональної складової соціально-економічного розвитку з метою досягнення високих темпів економічного зростання та відповідності вимогам до членства у європейських співтовариствах. Проте реалії сьогодення свідчать про подальше поглиблення нерівномірності розвитку регіонів, посилення тенденції збільшення територій, що мають ознаки депресивного стану, та відсутність дієвих механізмів щодо їх подолання. За показником питомої ваги валового регіонального продукту у валовому внутрішньому продукті країни на протязі останніх років найвищим серед регіонів значенням традиційно відзначається м. Київ (близько 18%). За сьома областями України зазначений показник складає приблизно 60% (зокрема, за Дніпропетровською – 10,1%, Харківською – 5,6%, Київською – 4,8%), за рештою областей у кількості двадцяти - близько 40%.

Одним з вагомих чинників зменшення нерівномірності розвитку та депресивного стану територій в сучасних умовах виступає децентралізація влади, оскільки високий ступінь централізації здійснює негативний вплив на соціально-економічний розвиток територій. Центральна влада не завжди є компетентною щодо особливостей адміністративно-територіальних одиниць нижчих рівнів ієрархії, а органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади не уповноважені щодо більшості проблем місцевого розвитку. У зв'язку з цим важливого значення набуває визначення засад здійснення адміністративно-територіальної реформи, що передбачає вимоги до утворення територій різних ієрархічних рівнів з метою подолання надмірних диспропорцій розвитку, запобігання виникненню ознак депресивного стану та збільшення ефективності функціонування органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади на основі чіткого розмежування їх функцій.

Дослідженню різних аспектів розвитку територій, зокрема проблемі наявності диспропорцій та необхідності їх подолання, присвячено наукові праці таких вчених, як Н.В. Божидарнік, О.В. Васильєв, І.М. Вахович, З.С. Варналій, О.А. Гейман, М.І. Долішній, М.З. Згуровський, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, Т.В. Пепа, О.В. Раєвнева, І.З. Сторонянська та ін. Питання віднесення певних територіальних утворень до депресивних є предметом досліджень М.О. Барановського, С.О. Білої, В.В. Говорухи, О.М. Красноносової, О.М. Крупи, М.М. Пітюлича, А.М. Новикової та ін. Особливості адміністративно-територіального устрою України розглядаються у дослідженнях таких науковців, як В.М. Бабаєв, Ю.І. Ганущак, В.В. Гриневич, В.М. Геєць, А.Є. Заяць, А.І. Доценко, М.С. Дністрянський, Ю.О. Карпінський, І.О. Кресіна, А.П. Павлюк, М.М. Паламарчук та ін. Проте в сучасних дослідженнях практично не приділяється увага врахуванню особливостей адміністративно-територіального устрою при визначенні депресивного стану територій, а також усуненню його недоліків з метою подолання надмірних диспропорцій розвитку

територіальних утворень різних ієрархічних рівнів.

Враховуючи вищенаведене, поглиблення досліджень, пов'язаних із формуванням напрямів подолання нерівномірності розвитку та ознак депресивного стану територій на основі реформування їх адміністративно-територіального устрою, є актуальним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалася в рамках планів науково-дослідних робіт у Науково-дослідному центрі індустріальних проблем розвитку НАН України. Зокрема, за темою «Формування потенціалу сталого соціально-економічного розвитку Північно-Східних областей України на основі модернізації їх адміністративно-територіального устрою» (№ ДР 0112U002379) автором здійснено аналіз проблем адміністративно-територіального устрою та соціально-економічного розвитку Харківської області у посткризовий період, а також запропоновано напрями формування потенціалу сталого розвитку регіону шляхом подолання ознак депресивного стану територій на основі створення точок зростання. За темою «Вплив системної кризи на стратегію соціально-економічного розвитку регіонів в рамках цільової комплексної програми «Україна XXI століття: стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку на 2007-2011 роки» (№ ДР 0109U007786) здобувачем здійснено аналіз посилення нерівномірності соціального розвитку регіонів під впливом дії світової кризи.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є узагальнення теоретико-методичних положень і науково-практичних рекомендацій щодо подолання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій на основі реформування їх адміністративно-територіального устрою.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації поставлено й вирішено такі задачі:

- визначити особливості адміністративно-територіального устрою та соціально-економічного розвитку територій України;
- виявити переваги та недоліки існуючого методичного забезпечення оцінювання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій;
- обґрунтувати вимоги до формування адміністративно-територіальної одиниці базового рівня;
- узагальнити європейський та вітчизняний досвід реформування адміністративно-територіального устрою;
- визначити шляхи подолання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій.

Об'єктом дослідження є процес соціально-економічного розвитку та реформування адміністративно-територіального устрою територій України.

Предметом дослідження є теоретико-методичні підходи до формування напрямів подолання нерівномірності соціально-економічного розвитку та ознак депресивного стану територій з урахуванням особливостей їх адміністративно-територіального устрою.

Методи дослідження. Теоретико-методичним і методологічним підґрунтям

дисертаційної роботи стали положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних і закордонних учених щодо соціально-економічного розвитку та адміністративно-територіального устрою країни.

У дослідженні використано такі загальнонаукові та спеціальні методи: *системний підхід* (для визначення об'єкту і предмету дослідження), *порівняльний аналіз* (для визначення стану соціально-економічного розвитку та адміністративно-територіального устрою територій України), *метод індукції* (для узагальнення положень державної регіональної політики, а також європейського та вітчизняного досвіду реформування адміністративно-територіального устрою), *методи структурного аналізу та синтезу* (для визначення системи параметрів адміністративно-територіальної одиниці базового рівня), *метод дедукції* (для визначення основних чинників, що впливають на нерівномірність розвитку та депресивний стан територій), *контент-аналіз* (для уточнення змістовного складу понять «адміністративно-територіальний устрій», «нерівномірність розвитку», «депресивний стан територій» та характеристики підходів до оцінювання нерівномірності розвитку територій), *метод ентропії* (для побудови інтегральних показників адміністративно-територіального устрою, економічного розвитку, соціально-демографічного стану та стану ринку праці), *кластерний аналіз* (для об'єднання адміністративних районів у групи за рівнем інтегральних показників), *графічний метод* (для надання наочності висновкам, отриманим у результаті дослідження).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти України; нормативні документи центральних органів виконавчої влади; дані Державного комітету статистики України та Головного управління статистики в Харківській області; аналітичні звіти проекту ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні»; монографії, статті та інші публікації в іноземних й вітчизняних періодичних виданнях та мережі Internet.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в поглибленні теоретико-методичних положень щодо подолання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій на основі реформування їх адміністративно-територіального устрою. Найвагомими науковими результатами, що виносяться на захист, є такі:

набули подальшого розвитку:

- методичне забезпечення подолання нерівномірності соціально-економічного розвитку та депресивного стану територій, яке, на відміну від існуючого, має у підґрунті врахування вимог до параметрів адміністративно-територіальних одиниць та формування точок зростання, що дозволяє вирішити завдання удосконалення адміністративно-територіального устрою та підвищення рівня соціально-економічного розвитку;

- склад показників для оцінювання ознак депресивного стану територій, що, на відміну від існуючих, згруповано за такими складовими, як адміністративно-територіальна, економічна, соціально-демографічна та складова стану ринку праці, що дозволяє обґрунтовано визначати території, які знаходяться у депресивному

стані та потребують підтримки;

- система параметрів адміністративно-територіальної одиниці базового рівня, що, на відміну від існуючих, поєднує вимоги до чисельного складу населення, повноважень органів місцевого самоврядування, формування дієздатних громад, а також зменшення диспропорцій адміністративно-територіального устрою та дає змогу обґрунтованого створення точок зростання, виходячи зі стану території;

удосконалено:

- визначення сутності адміністративно-територіального устрою, що, на відміну від існуючих, передбачає виокремлення територіальної складової, що враховує територіальні особливості країни у ході визначенні засад її устрою; соціально-економічної складової, що полягає у дотриманні вимог до подолання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій; організаційної складової, що містить заходи з реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, що дає змогу збільшити доступність та якість надання публічних послуг для населення;

- методичний підхід до визначення депресивних територій, що, на відміну від існуючих, ґрунтується на результатах кластерного аналізу адміністративно-територіальних одиниць та виокремленні територій, які характеризуються найнижчим значеннями інтегральних показників за всіма складовими розвитку, що дає змогу обґрунтовано формувати заходи з подолання ознак депресивного стану території.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані в якості науково-практичних рекомендацій у діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади при підготовці нормативно-правових та планових документів щодо соціально-економічного розвитку територій.

Впровадження наукових здобутків, наведених у дисертації, дозволить обґрунтовано розробляти заходи з усунення значних диспропорцій розвитку, визначати напрями запобігання та подолання депресивного стану та формувати підвалини сталого соціально-економічного розвитку територій України.

Запропоновані в дисертації висновки й рекомендації, що мають прикладний характер, впроваджені в роботу Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 10-23-4/459 від 14.08.2012 р.), де використовується методичний підхід до оцінювання ознак депресивного стану територій, та Харківського регіонального фонду підтримки підприємництва Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 01-12/117-1 від 10.02.2014 р.), в діяльність якого впроваджено методичне забезпечення подолання нерівномірності соціально-економічного розвитку та депресивного стану територій.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, у якій використано лише ті положення, які є результатом особистого дослідження автора. Особистий внесок здобувача у друкованих працях, що виконані у співавторстві, наведено на с. 17 автореферату (у списку опублікованих праць).

Апробація результатів роботи. Основні положення дисертаційної роботи доповідалися й обговорювалися на Міжнародних науково-практичних конференціях «Перспективи сталого розвитку економіки: національний та регіональний аспекти» (м. Дніпропетровськ, 3-4 квітня 2015 р.), «Наукові засади ресурсозбереження в системі антикризового управління і відтворення економіки» (м. Хмельницький, 30-31 січня 2015 р.), «Перспективи економічного зростання: теоретичні та практичні аспекти» (м. Одеса, 19-20 грудня 2014 р.), «Концепція сталого розвитку економічної та соціальної політики» (м. Київ, 3-4 жовтня 2014 р.), «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» (м. Харків, 11-12 листопада 2010 р.) «Новые тенденции в экономике и управлении организацией» (м. Єкатеринбург, 23-25 квітня 2009 р.).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковані в 12 наукових працях, у тому числі 6 статей у наукових фахових виданнях, з них 2 статті – у виданні, що включено до міжнародних наукометричних баз, 6 тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. Загальний обсяг публікацій складає 4,34 ум. друк. арк., з яких особисто здобувачеві належить 4,02 ум. друк. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладено на 170 сторінках машинописного тексту, робота містить 32 таблиці (з них 3 займають 4 повні сторінки), 15 рисунків, додатки, список використаних джерел зі 181 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, зазначено методи дослідження, відображено наукову новизну й практичне значення отриманих результатів, представлено дані щодо їх апробації.

У **першому розділі** – «Аналіз теоретико-методичного забезпечення нерівномірності регіонального розвитку в Україні» – представлено характеристику існуючих підходів до оцінки нерівномірності розвитку територій; визначено причини та наслідки наявних диспропорцій регіонального розвитку; обґрунтовано перелік показників, що слугують індикаторами нерівномірності; виконано оцінку стану соціально-економічного розвитку регіонів України та рівня його нерівномірності; проаналізовано положення державної стратегії регіонального розвитку щодо зменшення диспропорцій стану територій та ознак їх депресивності.

В сучасних умовах характерною ознакою регіонального розвитку є зростаюча нерівномірність соціально-економічних показників, що спричиняє виникнення низки негативних тенденцій. У зв'язку з цим важливого значення набуває аналіз причин наявності значних диспропорцій у рівні соціально-економічного розвитку регіонів з метою визначення обґрунтованих заходів з подолання їх наслідків (табл. 1).

Однією з вагомих причин нерівномірності розвитку регіонів є нераціональність територіальної організації влади, неефективність функціонування органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади через відсутність чіткого розмежування їх функцій.

Таблиця 1

Причини та наслідки нерівномірності регіонального розвитку

Причини	Наслідки
невідповідність територіально-галузевої структури регіонів завданням підвищення конкурентоспроможності	відсутність цілісності, системності та пріоритетності у заходах державного регулювання економіки
нерівномірне розміщення родовищ природно-сировинних ресурсів, згідно з яким функціонують видобувні та переробні підприємства	низький рівень поширення інноваційної продукції
недостатня увага до врахування географічних, демографічних, природно-кліматичних екологічних, ресурсних особливостей при розробці державних цільових програм	переважно екстенсивний спосіб економічного зростання, що спричиняє високі темпи інфляційних процесів
надмірна централізація регулювання соціально-економічних процесів, виділення коштів на фінансування соціальних програм переважно за рахунок центральних бюджетів	низький рівень сприйняття інституційних реформ
відсутність чіткого розмежування функцій центральних і місцевих органів влади, а також органів місцевого самоврядування та виконавчої влади	послаблення територіальної єдності держави
низький рівень забезпеченості місцевих органів влади матеріально-технічними та фінансовими ресурсами	збільшення кількості територій, що мають ознаки депресивного стану
світова фінансова криза, дезінтеграція економічного простору, циклічні коливання, зміни в співвідношенні попиту та пропозиції	загострення соціальних та демографічних проблем, зокрема зростання рівня безробіття, збільшення коефіцієнту природного скорочення населення та сальдо міграції

Це, у свою чергу, напряду пов'язано з необхідністю удосконалення адміністративно-територіального устрою країни та потребує при визначенні нерівномірності розвитку територій урахування показників, що його характеризують, разом з показниками соціально-економічного стану.

На основі контент-аналізу фахових джерел та законодавчих документів обрано склад показників, що характеризують соціально-економічний стан регіонів, а саме: валовий регіональний продукт, капітальні інвестиції, обсяг виконаних будівельних робіт, прийняття в експлуатацію житла, обсяг реалізованої продукції та роздрібного товарообороту у розрахунку на одну особу, що дає змогу співставляти регіони з різною чисельністю населення; рівень безробіття населення, працевлаштування не зайнятих трудовою діяльністю громадян, середньомісячна заробітна плата, коефіцієнт природного приросту (скорочення) населення, сальдо міграції.

Для визначення рівня нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів було розраховано коефіцієнти варіації (K_B) та використано шкалу Новака, яка дає змогу визначати низький ($K_B \leq 10\%$), середній ($10\% < K_B \leq 25\%$), високий ($25\% < K_B \leq 50\%$) та дуже високий ($K_B > 50\%$) рівень нерівномірності розвитку регіонів України. Так, наприклад, за показником валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу в Україні співвідношення між максимальним та мінімальним значенням дорівнює 3,07 р., що відповідає коефіцієнту варіації 31,99%. Тобто регіони України за цим показником характеризуються високим рівнем нерівномірності. За обсягом виконаних будівельних робіт на одну особу співвідношення значень показника складає 7,20 р., коефіцієнт варіації дорівнює 52,76%, що відповідає дуже високому рівню нерівномірності. Слід зазначити, що низький рівень нерівномірності не притаманний жодному з показників соціально-економічного розвитку регіонів.

Демографічний стан в переважній більшості регіонів характеризується падінням чисельності населення та його старінням, а також збільшенням коефіцієнту природного скорочення населення. Найвищим є високий рівень безробіття по ряду областей України, що призвело до негативних тенденцій міграції населення.

Слід підкреслити, що регіони України мають значну потребу в інвестиціях, оскільки високий ступінь зношеності основних фондів гальмує процеси досягнення сталого соціально-економічного розвитку. Актуальним залишається підвищення доданої вартості продукції та послуг. Незадовільними є темпи росту продуктивності праці. Ряд регіонів відчуває гостру нестачу внутрішніх ресурсів для досягнення якісно нового рівня розвитку. Таким чином, важливого значення набуває завдання визначення принципово нових підходів до використання потенціалу регіонів шляхом урахування їх специфічних можливостей.

У **другому розділі** – «Адміністративно-територіальний устрій як основа зменшення диспропорцій в соціально-економічному розвитку територій» визначено складові адміністративно-територіального устрою України; узагальнено зарубіжний та вітчизняний досвід реформування адміністративно-територіального устрою; здійснено аналіз особливостей та стану показників адміністративно-територіального устрою України.

Адміністративно-територіальний устрій будь-якої держави виступає базисом для здійснення повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування. Тобто поділ країни на окремі територіальні утворення передусім покликаний створити основу для якісного та своєчасного отримання населенням необхідних публічних послуг. Від підходів до формування адміністративно-територіального устрою залежить якість життя населення, зокрема, та сталий соціально-економічний розвиток певної території загалом. Адміністративно-територіальний устрій слід розуміти як складову побудови публічної влади та забезпечення розвитку суспільства. Такий підхід до трактування адміністративно-територіального устрою передбачає, що його необхідно розглядати, по-перше, у

контексті системи організації влади в державі, по-друге, з урахуванням необхідності досягнення високого рівня соціально-економічного розвитку територій країни.

Слід наголосити на виокремленні певних складових адміністративно-територіального устрою, доцільність якого обумовлена сучасними реаліями соціально-економічного розвитку, що полягають у наявності значних диспропорцій розвитку між окремими адміністративно-територіальними одиницями та ознак депресивного стану певних територій. Таким чином, адміністративно-територіальний устрій потребує визначення підходів до аналізу з урахуванням трьох складових – територіальної, соціально-економічної та організаційної. Інакше кажучи, вимоги до поділу держави на окремі адміністративно-територіальні одиниці треба визначати з урахуванням особливостей територій (географічних, культурних, історичних та ін.); досягнення рівномірного соціально-економічного розвитку та зменшення ознак депресивного стану територій; необхідності раціонального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади (рис. 1).

Рис. 1. Складові адміністративно-територіального устрою

Особливостями сучасного адміністративно-територіального устрою України є нерівномірність показників, що його характеризують; невпорядкованість структури; надмірна подрібненість територій; відсутність чітких вимог до віднесення тієї чи іншої території до певної категорії; недостатня компактність територій та наявність анклавів

У зв'язку з цим необхідно зазначити схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року № 333-р Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, якою, зокрема, передбачено подолання зазначених недоліків адміністративно-територіального устрою. Взаємозв'язок між особливостями сучасного адміністративно-територіального устрою України та напрямками здійснення реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні представлено на рис. 2.

Узагальнення європейського досвіду реформування адміністративно-територіального устрою дозволило визначити, що реформи були спрямовані передусім

на створення стабільної системи управління на регіональному та місцевому рівнях відповідно до вимог ЄС з акцентом на збільшення повноважень місцевих органів самоврядування. Аналіз процесу здійснення реформ продемонстрував принципову неможливість та недоцільність здійснення суто територіальних перетворень без попередньої трансформації територіальної організації публічної влади у країні. Щодо застосування номенклатури територіальних одиниць для статистики у європейських країнах слід наголосити, що воно відбувалося у переважній більшості після проведення реформи адміністративно-територіального устрою та було спрямовано на збільшення повноважень базового рівня адміністративно-територіального устрою.

Рис. 2. Схема взаємозв'язків між особливостями сучасного адміністративно-територіального устрою й напрямками реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади

Зокрема, у Польщі після здійснення реформи місцевого самоврядування було запроваджено трирівневу систему адміністративно-територіального устрою, а саме: базовий рівень – гміни, другий рівень – повіти, вищий рівень – воєводства. В результаті реформи кількість воєводств зменшилася у 3 рази – з 50 до 16. Середня площа польського воєводства складала 19,5 тис км², а середня чисельність населення – 2,4 млн. осіб. За параметром чисельності населення польське воєводство на 30% більше, ніж відповідний рівень адміністративно-територіального устрою в Україні, тобто область. Якщо порівняти середній рівень ієрархії поділу країни на окремі території, то у Польщі середня площа одного повіту дорівнює 836 км², а середня чисельність населення – 104 тис. осіб. Відповідні характеристики адміністративного району в Україні майже у 1,5 разу більше та у 3 рази менше відповідно.

Що стосується вітчизняного досвіду спроб реформування адміністративно-територіального устрою, то його характерною ознакою була інституційна неузгодженість, оскільки цим питанням займалися різні комісії та групи, що не мали постійного статусу. Серед них можна виокремити Комісію з питань адміністративно-територіального устрою як консультативно-дорадчий орган при Президентові, Міжвідомчу робочу групу з підготовки проекту Концепції удосконалення системи адміністративно-територіального устрою України, Міжвідомчу раду з підготовки проекту Закону України “Про адміністративно-територіальний устрій”, робочу групу з адміністративно-територіальної реформи. Аналіз документів, які стали результатом роботи зазначених комісій та груп, дозволив зробити висновок, що більшість проектів щодо адміністративно-територіального устрою передбачали наявність саме трирівневої системи, яка включає такі адміністративно-територіальні одиниці, як громади (базовий рівень), райони (районний рівень) та регіони (регіональний рівень).

Використавши той самий підхід, що й при аналізі соціально-економічного розвитку регіонів, виконано оцінку нерівномірності показників адміністративно-територіального устрою регіонів України. Результати представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Оцінка нерівномірності адміністративно-територіального устрою регіонів

Показник	Співвідношення між максимальним та мінімальним значенням	Коефіцієнт варіації (K_B), %
Кількість районів	2,45	22,29
Середня площа району	2,53	20,39
Середня кількість сільських населених пунктів в районі	2,56	25,07
Кількість сільських рад	3,21	40,48
Площа території	4,11	39,57
Кількість сільських населених пунктів	4,65	40,06
Середня чисельність населення в районі	4,78	49,46
Щільність населення	4,9	41,97
Середня площа сільської ради	5,45	46,3
Середня кількість сільських рад	5,45	48,00
Кількість міст	5,78	66,06
Середня чисельність населення в сільраді	9,28	76,01
Середня кількість селищ міського типу в районі	10,01	86,63
Кількість селищ міського типу	16,38	84,54

Для показників адміністративно-територіального устрою регіонів характерним є середній ($10 \% < K_B \leq 25 \%$), високий ($25 \% < K_B \leq 50 \%$) та дуже високий ($K_B > 50 \%$) рівень нерівномірності. Як свідчать дані табл. 2, дуже високий рівень нерівномірності адміністративно-територіального устрою є притаманним для показників, що характеризують параметри сільрад. До них слід віднести середню

чисельність населення в сільраді, середню кількість селищ міського типу в районі та кількість селищ міського типу.

У **третьому розділі** – «Методичне забезпечення подолання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій» – запропоновано методичний підхід до оцінювання ознак депресивного стану територій; визначено систему параметрів адміністративно-територіальної одиниці базового рівня; обґрунтовано завдання та заходи подолання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій (на прикладі Ізюмського району Харківської області).

Проведене узагальнення підходів до визначення типів депресивних територій дозволило констатувати, що вони залежать від загального стану розвитку країни (кризовий чи стабільний стан), а також від виду адміністративно-територіальної одиниці, що характеризується певними проблемами розвитку. У свою чергу індикатори депресивного стану розподіляються по таких сферах, як економічна, соціальна, екологічна. Недостатню увагу приділено демографічним чинникам та показникам стану ринку праці. Практично поза увагою досліджень щодо визнання території такою, що має ознаки депресивності, залишилися особливості адміністративно-територіального устрою країни. Проте питання удосконалення устрою безпосередньо пов'язані з проблемою подолання нерівномірності розвитку територій та їх депресивного стану.

У якості адміністративно-територіальної одиниці для оцінювання ознак депресивного стану обрано рівень адміністративного району, оскільки депресивні тенденції формуються переважно на рівні районів. На користь саме такого підходу говорить Державна стратегія регіонального розвитку до 2020 року, у якій, зокрема, зазначається, що диспропорції розвитку більш суттєво проявляються на рівні адміністративних районів та невеликих міст, на території яких відбувається зниження економічної активності та чисельності населення.

Для аналізу розвитку адміністративних районів Харківської області з метою оцінювання ознак депресивного стану обрано показники адміністративно-територіального устрою (площа території, середньорічна кількість наявного населення, середня чисельність населення в сільраді, середня кількість сільських населених пунктів; середня площа території сільради, середня кількість міст і селищ міського типу на 100 км²; щільність сільського населення), економічного розвитку (обсяг сільськогосподарської продукції, обсяг реалізованих послуг, оптовий товарообіг, рівень рентабельності сільськогосподарської продукції, капітальні інвестиції, ступінь зносу основних засобів, середньомісячна заробітна плата), соціально-демографічного стану (доходи бюджету, питома вага субвенцій і дотацій у доходах бюджету, середній розмір субсидії на відшкодування оплати житлово-комунальних послуг, прийняття в експлуатацію житла, забезпеченість населення житлом, коефіцієнт природного приросту (скорочення) населення, кількість прибулих, кількість вибулих), а також 6 показників стану ринку праці (працевлаштування не зайнятих трудовою діяльністю громадян, кількість вивільнених працівників, потреба підприємств у працівниках, рівень

zareestrowanogo bezrobot'tya, navantazhen'na na odne vil'ne roboc'he mis'ce, ciselnost' zajnytykh u sil's'komu gospodarstvi).

Dlja viznachennja uzagal'nyujuc'yx pokaznykiv, c'ho kharakteryzujut' rizni skladovi rozvytku adm'instyatyvnykh rajoniv' Xarkiv's'koj oblasti, obrano pobudovu integral'nogo pokaznyka metodom entropii. Znachennja integral'nykh pokaznykiv bylo rozrahovano yak dobutok standartyzovanykh znych' chastykovykh pokaznykiv ta koeffi'cientiv znychust' kozhnogo z nyx. U svoju chergu koeffi'cienty znychust' byli otrymani shlyahom spivvidnošen'nja mi'z serednyokvadratyc'nym vidxylennjam kozhnogo pokaznyka ta sumoju serednyokvadratyc'nykh vidxylen' za vsima chastykovymi pokaznykami.

Nastupnym etapom oc'inyvannja oznak depresyvnoho stanu terytoryj bylo viokremлення tix adm'instyatyvnykh rajoniv' Xarkiv's'koj oblasti, yakі ma'ut' najnyz'ci znychennja integral'nykh pokaznykiv za vsima skladovymi i mo'z'ut' buty viznani depresyvnyimi. Dlja zdij'snen'nja c'ogo etapu vykorystano proceduru klasternogo analizu, v rezul'tatі c'ogo otrymano tri klastery rajoniv, yakі kharakteryzujut'sja nyz'kim, serednim ta vysokym znychennjam integral'nykh pokaznykiv za adm'instyatyvno-terytorial'noju (I_{ATY}), ekoномi'c'noju (I_{EK}), соціально-демографічною (I_{CD}) складовими та складовою стану ринку праці (I_{RP}), табл. 3.

Таблиця 3

Розподіл адміністративних районів Харківської області за кластерами

Перший кластер (високі значення інтегральних показників)	Другий кластер (середні значення інтегральних показників)	Третій кластер (низькі значення інтегральних показників)
Район		
Дергачівський	Богодухівський	Балаклійський
Харківський	Борівський	Барвінківський
	Валківський	Близнюківський
	Золочівський	Великобурлуцький
	Красноградський	Вовчанський
	Краснокутський	Дворічанський
	Куп'янський	Зачепилівський
	Лозівський	Зміївський
	Нововодолазький	Ізюмський
	Чугуївський	Кегичівський
		Коломацький
		Первомайський
		Печенізький
		Сахновщинський
		Шевченківський

Dlja podal's'шого viznachennja oznak depresyvnoho stanu terytoryj u skladі Xarkiv's'koj oblasti rajony, c'ho potrapyli u tretij klastery, bylo proran'zovano, ta viokremлено ті з nyx, c'ho ma'ut' najgіrші znychennja u підсумку за чотирма складовими, табл. 4.

**Адміністративні райони Харківської області, що увійшли до кластера з
низьким значенням інтегральних показників**

Адміністративні райони	I_{ATU}	Ранг	$I_{ЕК}$	Ранг	$I_{СД}$	Ранг	$I_{РП}$	Ранг
Балаклійський	0,38	2	0,28	8	0,39	9	0,41	5
Барвінківський	0,27	5	0,25	12	0,46	3	0,35	12
Близнюківський	0,23	8	0,29	6	0,40	7	0,45	11
Великобурлуцький	0,24	7	0,25	10	0,48	2	0,41	6
Вовчанський	0,30	4	0,29	7	0,28	15	0,41	13
Дворічанський	0,20	9	0,30	5	0,34	13	0,46	4
Зачепилівський	0,20	11	0,31	4	0,53	1	0,41	15
Зміївський	0,45	1	0,17	13	0,43	5	0,46	2
Ізюмський	0,15	15	0,13	15	0,35	12	0,34	10
Кегичівський	0,32	3	0,25	11	0,33	14	0,43	1
Коломацький	0,26	6	0,39	2	0,36	11	0,35	9
Первомайський	0,16	14	0,28	9	0,39	10	0,42	7
Печенізький	0,19	12	0,17	14	0,43	6	0,40	3
Сахновщинський	0,20	10	0,39	1	0,39	8	0,36	14
Шевченківський	0,18	13	0,37	3	0,44	4	0,43	8

Виходячи з даних табл. 4, найгіршим можна визнати стан Ізюмського району. Цей район Харківської області доцільно обрати для розробки рекомендацій щодо подолання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій.

Для виконання цього завдання було проаналізовано стан розвитку сільських рад Ізюмського району. Було визначено, що наявною є, по-перше, нерівномірність розвитку окремих територій, і, по-друге, є сільради, показники розвитку яких значно відрізняються від середнього значення по району в цілому, що обумовлює доцільність визначення завдань та заходів з подолання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій, рис. 3.

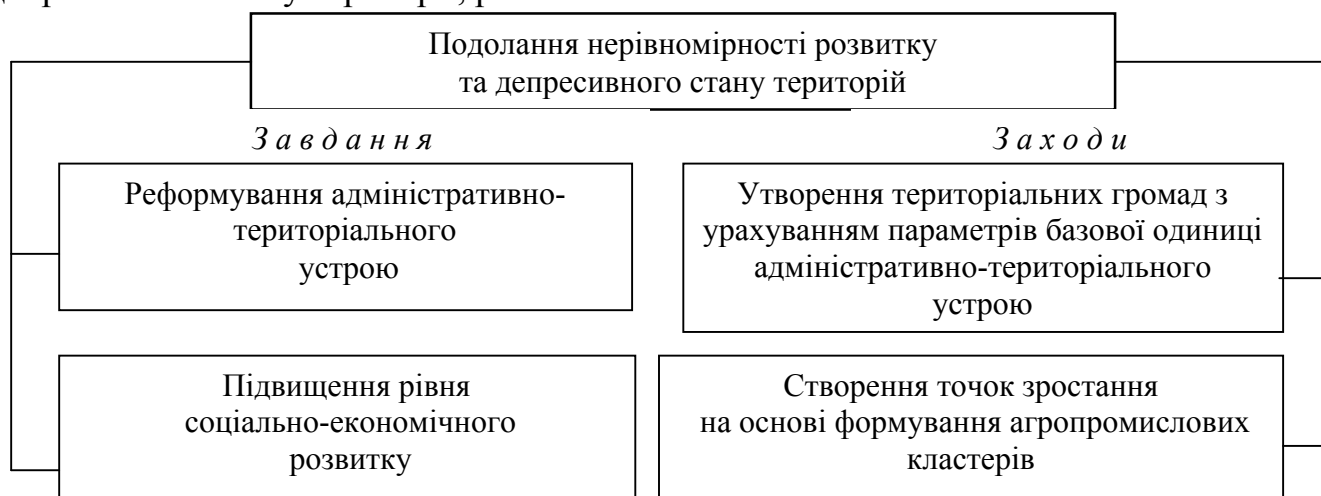

Рис. 3. Завдання та заходи подолання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій

Перше з перелічених завдань має відбуватися шляхом утворення

територіальних громад на основі вимог до формування базової одиниці адміністративно-територіального устрою, які полягають у врахуванні чисельного складу населення; повноважень органів місцевого самоврядування; особливостей формування дієздатних громад та зменшення диспропорцій адміністративно-територіального устрою. Результати виконання цього завдання на прикладі Ізюмського району представлено у табл. 5.

Таблиця 5

**Площа території та чисельність населення Ізюмського району
Харківської області**

Сільські ради	Площа території, тис. кв. км	Чисельність населення, осіб	Новоутворені громади	Площа території, тис. кв. км	Чисельність населення, осіб
Олександрівська	42,812	655	Олександрівська	288,491	3605
Бугаївська	105,992	1502			
Куньєвська	83,257	708			
Чистоводівська	56,43	740			
Іванчуківська	42,538	1006	Іванчуківська	226,738	2638
Левківська	184,2	1632			
Вірнопільська	96,608	750	Вірнопільська	434,584	2813
Бражківська	52,535	297			
Заводська	160,413	1035			
Малокомишувахська	125,028	731			
Комарівська	64,832	630	Комарівська	310,192	5713
Бригадирівська	121,996	2051			
Червонооскільська	123,364	3032			
Довгеньківська	58,123	736	Довгеньківська	293,434	5699
Кам'янська	63,028	1347			
Капитолівська	80,598	1821			
Студенокська	91,685	1795			

Співставлення фактичних показників адміністративно-територіального устрою Ізюмського району та показників, що отримані з урахуванням вимог до параметрів сільської громади, дозволило зробити висновок про більш рівномірні характеристики устрою новоутворених громад. Так, наприклад, якщо співвідношення між максимальним та мінімальним значенням площі території до об'єднання сільських рад, складало 4,3 р., чисельності населення – 10,2 р., то після об'єднання – 1,9 та 2,2 р. відповідно. Отриманий варіант адміністративно-територіального устрою може слугувати основою для впровадження заходів щодо зменшення диспропорцій соціально-економічного розвитку.

Друге завдання полягає у створенні точок зростання на території новоутворених громад на основі формування агропромислових кластерів. Ядро кожного кластера передбачає наявність цілісного виробничого комплексу та

соціальної інфраструктури. У свою чергу до виробничого комплексу входить рослинницьке виробництво; елеватор для зберігання зерна; комбікормовий завод; ветеринарно-генетична лабораторія; племінна ферма; репродуктивно-відгодівельні ферми повного циклу виробництва; м'ясопереробний завод; транспортно-збутова мережа.

Соціальна інфраструктура має включати житлові будинки; дитячий садок-ясла; школу; фельдшерсько-акушерський пункт; торгівельно-розважальний та культурний центри; спортивно-оздоровчий комплекс. Навколо ядер агропромислових кластерів створюються ферм-сателіти повного циклу виробництва. Використання у діяльності агропромислових кластерів принципу відкритої архітектури побудови бізнесу дає можливість збільшити його масштаби за рахунок розширення мережі ферм-сателітів, які розташовуються у населених пунктах, що входять до складу сільської громади.

Реалізація проекту по формуванню мережі агропромислових кластерів дозволить створити передумови нового соціально-економічного укладу; забезпечити додаткові робочі місця; підвищити рівень добробуту сільського населення; збільшити обсяг виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів харчування.

ВИСНОВКИ

В роботі отримало подальший розвиток вирішення наукового завдання з обґрунтування теоретико-методичного забезпечення подолання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій на основі реформування їх адміністративно-територіального устрою. Отримані наукові результати дали можливість зробити такі висновки:

1. В сучасних умовах розвиток територій України характеризується наявністю значних диспропорцій між показниками соціально-економічного розвитку. Таке становище спричинено низкою об'єктивних факторів, що перш за все полягають в розбіжності територій за географічними, демографічними, природно-кліматичними, екологічними, ресурсними особливостями. Поряд з цим значний вплив на посилення нерівномірності розвитку територій здійснює надмірна централізація регулювання соціально-економічних процесів, відсутність чіткого розмежування функцій центральних і місцевих органів влади, а також органів місцевого самоврядування та виконавчої влади. Це обумовлює необхідність удосконалення адміністративно-територіального устрою та потребує при визначенні нерівномірності розвитку територій урахування показників, що його характеризують, разом з показниками соціально-економічного стану.

2. За результатами оцінювання соціально-економічного розвитку регіонів України встановлено наявність високого рівня нерівномірності. Визначено, що високе значення обсягу валового регіонального продукту на одну особу має місце у регіонах з несприятливою демографічною ситуацією, значним рівнем злочинності,

що здійснює вплив на формування сприятливого середовища проживання. Демографічний стан в переважній більшості регіонів характеризується падінням чисельності населення та його старінням, а також збільшенням коефіцієнту природного скорочення населення. Високий рівень безробіття по ряду областей України призведе до негативних тенденції міграції населення.

3. Нерівномірність розвитку територій спричиняє появу певних негативних тенденцій, що полягають у послабленні територіальної єдності держави; загостренні соціальних та демографічних проблем, а також збільшенні кількості територій, що мають ознаки депресивного стану. Для оцінювання депресивного стану територій виокремлено адміністративно-територіальну, економічну, соціально-демографічну складові та складову ринку праці. Розрахунок інтегральних показників за цими складовими дозволив обґрунтовано визначити територію Ізюмського району як ту, що потребує невідкладних заходів з покращення стану території.

4. Адміністративно-територіальний устрій країни потребує аналізу з урахуванням трьох складових – територіальної, соціально-економічної та організаційної. Вимоги до поділу на окремі адміністративно-територіальні одиниці слід визначати з урахуванням особливостей територій (географічних, культурних, історичних та ін.), необхідності зменшення диспропорцій соціально-економічного розвитку та ознак депресивного стану територій, а також раціонального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади.

5. Характерною ознакою стану територій України є те, що диспропорції розвитку та депресивні тенденції формуються переважно не на рівні областей, а на рівні адміністративних районів та сільських рад. Заходи з подолання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій на прикладі Ізюмського району Харківської області передбачають реформування адміністративно-територіального устрою та підвищення рівня соціально-економічного розвитку цієї території, що виконуються шляхом врахування вимог до адміністративно-територіальних одиниць базового рівня й формування точок зростання, і дозволяють створювати підґрунтя для сталого розвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях та у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз

1. Красноносова О.М. Оцінка ознак депресивного стану адміністративних районів Харківської області / О.М. Красноносова, О.В. Тур // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 536-540.

Особистий внесок автора: обґрунтовано доцільність здійснення оцінки ознак депресивного стану територій за інтегральними показниками, що характеризують адміністративно-територіальний устрій, економічний та соціально-демографічний розвиток, а також стан ринку праці (на прикладі адміністративних районів Харківської області).

2. Тур О.В. Визначення вимог до формування адміністративно-територіальної одиниці базового рівня в Україні / О.В. Тур // Бизнес Інформ. – 2014. – № 9. – С. 76-80.

3. Тур О.В. Формування підходу до визначення ознак депресивного стану у соціально-економічному розвитку територій з урахуванням особливостей адміністративно-територіального устрою / О.В. Тур // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія: Економічні науки. – 2014. – Вип. 8. – Ч. 2. – С. 153 – 156.

4. Тур О.В. Теоретичні аспекти визначення складових адміністративно-територіального устрою України / О.В. Тур // Моделювання регіональної економіки: зб. наук. пр. – 2014. – № 1 (23) – С. 150-156

5. Тур О.В. Формування напрямів подолання нерівномірності розвитку та ознак депресивного стану територій / О.В. Тур // Моделювання регіональної економіки: зб. наук. пр. – 2014. – № 2 (24) – С. 163-169

6. Тур Е.В. Проблемы функционирования рынка труда в Украине / Е.В. Тур // Бизнес Інформ. – 2009. – № 12 (1). – С. 137-139.

Публікації за матеріалами конференцій

7. Тур О.В. Аналіз причин та наслідків нерівномірності регіонального розвитку в Україні / О.В. Тур // Перспективи сталого розвитку економіки: національний та регіональний аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 3-4 квітня 2015 р. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2015. – У 2-х частинах. – Ч. 2. – 120 с. – С. 34 – 37.

8. Тур О.В. Узагальнення досвіду спроб реформування адміністративно-територіального устрою України / О.В. Тур // Наукові засади ресурсозбереження в системі антикризового управління і відтворення економіки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Хмельницький, 30-31 січня 2015 р. – Хмельницький: Університет економіки і підприємництва, 2015. – У 2-х частинах. – Ч. 2. – 180 с. – С. 43 – 46.

9. Тур О.В. Адміністративно-територіальний устрій як основа забезпечення рівномірного соціально-економічного розвитку регіонів України / О.В. Тур // Перспективи економічного зростання: теоретичні та практичні аспекти : збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 19-20 грудня 2014 р. – О.: ГО «Центр економічних досліджень та розвитку», 2014. – У 2-х частинах. – Ч. 2. – 148 с. – С. 46 – 48.

10. Тур О.В. Особливості сучасної системи адміністративно-територіального устрою України / О.В. Тур // Концепція сталого розвитку економічної та соціальної політики : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 3 – 4 жовтня 2014 р. – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2014. – У 2-х частинах. – Ч. 2. – 144 с. – С. 7-9.

11. Красносова О.М. Узагальнення законодавчих актів щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на стан ринку праці України / О.М. Красносова,

О.В. Тур // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 11-12 листопада 2010 р. – Х.: ФОП Павленко О.Г.; ВД «ІНЖЕК», 2010. – 216 с. - С. 55-58

Особистий внесок автора: виокремлено положення законодавчих актів щодо функціонування регіональних ринків праці у посткризовий період.

12. Тур Е.В. Занятость населения как составляющая формирования конкурентных преимуществ региона / Е.В. Тур // Новые тенденции в экономике и управлении организацией : материалы VIII Международной научно-практической конференции, г. Екатеринбург, 23-25 апреля 2009 г. – Екатеринбург: УГТУ-УПИ, 2009. – В 2-х томах. – Т. 2. – 300 с. – С. 272-274.

АНОТАЦІЯ

Тур О.В. Подолання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій на основі реформування їх адміністративно-територіального устрою. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, Харків, 2015.

Дисертація присвячена вирішенню наукового завдання – розробці теоретико-методичних положень та науково-практичних рекомендацій щодо подолання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій на основі реформування їх адміністративно-територіального устрою.

Визначено особливості адміністративно-територіального устрою та соціально-економічного розвитку територій України; здійснено аналіз методичного забезпечення оцінювання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій; узагальнено європейський та вітчизняний досвід реформування адміністративно-територіального устрою.

Розроблено методичне забезпечення подолання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій, що має у підґрунті врахування вимог до параметрів адміністративно-територіальних одиниць та формування точок зростання. Запропоновано оцінювання ознак депресивного стану територій за такими складовими, як адміністративно-територіальна, економічна, соціально-демографічна та складова стану ринку праці.

Обґрунтовано систему параметрів адміністративно-територіальної одиниці базового рівня, що комплексно враховує вимоги до чисельного складу населення, повноважень органів місцевого самоврядування, формування дієздатних громад, а також зменшення диспропорцій адміністративно-територіального устрою.

Удосконалено методичний підхід до визначення депресивних територій, що ґрунтується на результатах кластерного аналізу адміністративно-територіальних одиниць та виокремленні територій, які характеризуються найнижчим значеннями інтегральних показників за всіма складовими розвитку.

Ключові слова: нерівномірність розвитку, ознаки депресивного стану, адміністративно-територіальний устрій, соціально-економічний розвиток, територія, регіон.

АННОТАЦІЯ

Тур Е.В. Преодоление неравномерности развития и депрессивного состояния территорий на основе реформирования их административно-территориального устройства. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие производительных сил и региональная экономика. – Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины, Харьков, 2015.

Диссертация посвящена решению научной задачи - обоснованию теоретико-методических положений и научно-практических рекомендаций по преодолению неравномерности развития и депрессивного состояния территорий на основе реформирования их административно-территориального устройства. Представлена характеристика существующих подходов к оценке неравномерности развития территорий. Определены причины и последствия имеющихся диспропорций регионального развития. Обоснован перечень показателей, служащих индикаторами неравномерности. Выполнена оценка социально-экономического развития регионов Украины и уровня его неравномерности. Проанализированы положения государственной стратегии регионального развития по уменьшению территориальных диспропорций и необходимости преодоления негативной тенденции увеличения депрессивных территорий. Определены составляющие административно-территориального устройства Украины, которые предусматривают необходимость учета территориальных особенностей страны в ходе определения основ ее устройства (территориальная составляющая); требований равномерного развития территорий и преодоления их депрессивного состояния (социально-экономическая составляющая); реформирования местного самоуправления и территориальной организации власти (организационная составляющая). Обобщен европейский и отечественный опыт реформирования административно-территориального устройства. Проанализированы особенности и состояние показателей административно-территориального устройства Украины. Предложено оценивать признаки депрессивного состояния территорий на основе интегральных показателей по таким составляющим, как административно-территориальная, экономическая, социально-демографическая и составляющая состояния рынка труда. Обоснована система параметров административно-территориальной единицы базового уровня, который комплексно учитывает требования к численному составу населения; полномочиям органов местного самоуправления; формированию дееспособных общин, а также уменьшению диспропорций административно-территориального устройства. Разработано методическое обеспечение преодоления неравномерности развития и депрессивного состояния территорий (на примере Изюмского района Харьковской области).

Ключевые слова: неравномерность развития, признаки депрессивного состояния, административно-территориальное устройство, социально-экономическое развитие, территория, регион.

SUMMARY

Tur O.V. Overcoming of territories development unevenness and depressive state on the basis of administrative-territorial structure reformation. – Manuscript.

The thesis for scientific candidates degree of economic sciences by specialty 08.00.05 - The development of productive forces and the regional economy. - Research Center for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine, Kharkiv, 2015.

The thesis is devoted to solving scientific task of theoretical and methodological provisions, scientific and practical recommendations development for overcoming of territories development unevenness and depressive state on the basis of administrative-territorial structure reformation.

The features of administrative-territorial structure and socio-economic development of Ukrainian territories are determined. Methodological support for territories development unevenness and depressive state is analyzed. European and domestic experience of the administrative-territorial structure reformation is generalized. Methodical support of territories development unevenness and depressive state on the basis of administrative-territorial structure reformation that takes into account requirements to administrative-territorial units parameters and forming growth points. Evaluation of territories depressive state signs for administrative-territorial component, economic component, social-demographic component and labor market component is proposed. Methodical approach to the base level administrative-territorial unit that takes into account the complex requirements for the population size, powers of local government, formation of viable communities and uniformity of administrative-territorial structure and socio-economic development is elaborated. Methodical approach to the definition of depressive territories and the list of administrative-territorial structure components is improved.

Keywords: development unevenness, depressive state signs, administrative-territorial structure, socio-economic development, territory, region.

Підписано до друку 20.05.2015 Формат 60×90/16.
Папір офсетний. Обсяг 0,9 ум.-друк. арк. Друк різнограф
Наклад 100 прим. Зам. № 47. Безкоштовно.

Надруковано у центрі оперативної поліграфії ТОВ «Рейтинг»
61003, Україна, м. Харків, пров. Соляниківський, 4,
т. 8 (057), 771-00-92, 771-00-96